

УДК 378.635.5:81'234: 81'243=93

ДО ПИТАННЯ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ НЕЙРО-ЛІНГВІСТИЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ У ПРОЦЕС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Ірина Герасимчук

*Національна академія Прикордонних військ України
імені Богдана Хмельницького,
вул. Шевченка, 46, 29000 Хмельницький, Україна*

Обґрунтовано можливості впровадження теорії нейро-лінгвістичного програмування у викладанні іноземної мови у вищих військових навчальних закладах та подано визначення основних понять цієї теорії.

Ключові слова: нейро-лінгвістичне програмування, домінуюча сенсорна система, паттерни навчання, репрезентативна система, стратегії, субмодальності.

У першому правовому документі нової України – “Декларації про державний суверенітет” – поставлено завдання забезпечити країні рівноправну і повноцінну участь у міжнародному співробітництві, створити оптимальні умови для її інтеграції у загальноєвропейський процес та діяльності в європейських структурах. З огляду на це одним з пріоритетних напрямків реформування освіти є досягнення якісно нового рівня у вивченні базових предметів насамперед іноземних мов.

Від організації навчання іноземним мовам значно залежить й підготовка компетентних військових фахівців, які покликані сприяти інтелектуальному, а, отже, економічному самоствердженню України у світовому просторі. Організація навчально-виховного процесу з вивчення іноземних мов на сучасному етапі передбачає вдосконалення професійної майстерності майбутніх офіцерів та виховання суспільно активних громадян і патріотів України. Науково-технічний прогрес сприяє швидкому збільшенню загального обсягу інформації та зростанню потреби у освіті. Необхідність підвищення ефективності навчання у різних системах вітчизняної освіти є очевидною. Виникла потреба постійного підвищення кваліфікації, з’явилося соціальне замовлення на нові високоефективні технології навчання.

Отже, в сучасних умовах особливо гостро постає потреба не тільки в продовженні досліджень з питань підвищення ефективності навчання іноземним мовам традиційними шляхами, але й із застосуванням нових методів. Таким методом може стати технологія нейро-лінгвістичного програмування (НЛП), яку на Заході вже досить широко впроваджують у

педагогіку. Про це свідчать, зокрема, публікації статей і монографій, присвячених використанню нейро-лінгвістичного програмування в навчальному процесі з іноземних мов [1, 2]. На жаль, у вітчизняній педагогіці та методиці навчання не використовуються здобутки цієї теорії, немає досліджень з цього питання. Особливості цього напрямку, його основні пресуппозиції щодо людського досвіду та шляхи використання при вивченні іноземної мови у ВВНЗ будуть описані нижче.

НЛП виникло на початку сімдесятих років і стало результатом співробітництва Джона Гріндера, асистента професора лінгвістики Каліфорнійського Університету міста Санта-Круз і Річарда Бендлера – студента психології того ж університету. Річард Бендлер мав на той час математичну освіту і займався програмуванням. Вони не збиралися започатковувати нову школу, а тільки хотіли навчати людей моделям майстерності. Свої перші відкриття Р. Бендлер і Д. Гріндер виклали у праці “Структура магії” (у двох томах) у 1975-му році. Пізніше процес, за допомогою якого було побудовано першу модель, значно удосконалений та відшліфований, вийшов на перший план у мультидисциплінарній галузі науки, яку було названо нейро-лінгвістичним програмуванням.

НЛП вивчає паттерни або “програми”, що утворюються шляхом взаємодії мозку (нейро), мови (лінгвістичне) та тіла, і створюють як ефективну, так і неефективну поведінку. Навички та техніка були розроблені за допомогою спостереження “паттернів досконалості” в експертів з різних сфер професійної комунікації, насамперед в освіті, бізнесі, психотерапії, гіпнозу”[3, с. 14].

Відповідно до теорії НЛП, люди самі створюють моделі зовнішнього середовища. Однак ми постійно відділені від світу. Нейронна передача, основою якої ми називаємо здатність до сприйняття, є біоелектричним феноменом. Незважаючи на те, що сенсорні входи можуть бути різними (тиск, температура, звук, електромагнітні хвилі), вони, врешті-решт перетворюються в електрохімічні імпульси в процесі передачі до центральної нервової системи.

Вивчення цієї трансмутації енергії дає змогу зробити фундаментальний висновок: ми сприймаємо не реальність, а, швидше, неврологічну модель реальності. Вона і складає фундамент того, що в НЛП називається моделлю світу чи картою світу. У “Словнику термінів нейро-лінгвістичного програмування” подано таке визначення моделі світу: “Модель світу (карта реальності) (MODEL OF THE WORLD) – це унікальне сприйняття світу кожною людиною на основі інформації, отриманої за допомогою органів чуття та з її особистого досвіду”. “Моделювання (MODELLING)” розглядається як “процес спостереження та відтворення успішної поведінки

інших людей. У НЛП до складу моделювання входить поведінка/фізіологія, переконання та цінності, внутрішні стани та стратегії” [4, с. 14].

Друга відмінність нашого сприйняття світу від самого світу зумовлена безліччю соціальних обмежень чи фільтрів, як їх називають у НЛП, – це соціально-генетичні фактори. Фільтрами сприйняття (PERCEPTUAL FILTERS) послідовники теорії НЛП називають “унікальні ідеї, досвід, переконання та мову, які створюють модель світу особистості” [4, с. 16].

Жодна карта реальності не може бути більш “справжньою” чи “дійсною” – карта може бути лише більш-менш ефективною щодо тієї чи іншої сфери діяльності.

Послідовники теорії НЛП стверджують: якщо люди мають різні індивідуальні карти і одна людина може виконувати будь-яку діяльність більш успішно ніж інші, то причиною цього є різниця між їхніми картами. Дослідивши різницю цих карт, звівши їх до однакового знаменника, можна виявити вирішальні розходження між ними. Одним з головних завдань НЛП у галузі освіти є опис індивідуальної карти тих, хто навчається на “відмінно”, з’ясування їхньої стратегії навчання, порівняння з картою та стратегіями тих, хто не може засвоїти в повному обсязі визначений програмою матеріал, та оволодіння ними ефективними стратегіями.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що є певні закономірності взаємодії методологічних складових НЛП і сфери освіти. У педагогіці спочатку відбувається нагромадження індивідуальних методик, які картирують особисту своєрідність носія методики й орієнтуються на роботу з індивідуальністю. Прикладом може бути діяльність Амонашвілі, Шаталова, Іванова, методики швидкого читання Іванова, Андрєєва та цілий ряд прогресивних закордонних методик. Процес інкорпорування індивідуальних досягнень у загальну методологічну одиницю ускладнюється відсутністю концептуального підходу до інтеграції суб’єктивного досвіду в збалансовану системну структуру. НЛП надає ефективні техніки такої інтеграції ресурсів і моделі когнітивної поведінки з можливістю їхнього використання у навчальному процесі.

Досвід досліджень нейро-лінгвістичного програмування не суперечить й таким поглядам загальної психології:

- когнітивний стиль складається мимоволі, на основі неусвідомлених переваг;
- когнітивний стиль в одних умовах, в одній діяльності може сприяти успіху, а в інших умовах, для нього неадекватних, він буде непродуктивним.

Важливість детального опису пізнавального стилю тих, хто навчається на “відмінно”, є очевидною.

Заслуговує на увагу й опис процесів сприйняття й перероблення інформації, що використовується у теорії нейро-лінгвістичного програмування. На наш погляд, його застосування у процесі навчання сприятиме посиленню індивідуалізації навчання, формуванню пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови та підвищенню ефективності навчання загалом.

У теорії НЛП використовується диференціація особистостей на основі провідних репрезентативних систем сприйняття явищ навколишньої дійсності (візуальної, аудіуальної та кінестетичної). Вважається, що у кожній людини є свій домінуючий канал сприйняття та зберігання інформації (репрезентативна система) й основний інформаційний потік надходить саме через цей канал. Репрезентація визначає, як організований досвід особистості та як вона сприймає явища навколишньої дійсності. Це, відповідно до теорії нейро-лінгвістичного програмування, відбувається в образах (візуальна система), звуках (аудіуальна система) та відчуттях (кінестетична система). У психології поняттю “репрезентативна система” відповідає поняття “модальність”. Згідно з НЛП, люди поділяються на типи залежно від того, який канал сприйняття світу є домінуючим. Люди, для яких характерне використання головно одного певного каналу, можуть бути об’єднані у групи – психотипи. Зокрема, якщо той, хто навчається, має домінуючий зоровий канал сприйняття, його називають візуалом, слуховий – аудіуалом, чуттєвий – кінестетиком. Сам процес навчання зображено як репрезентацію та сприйняття інформації. Під час лекції викладач використовує вербальний (аудіуальний) канал зовнішньої репрезентації. Демонструючи діаграми та ілюстрації, він звертається до візуального. Репрезентативні канали пов’язані з органами чуттів і сенсорними модальностями, які людина використовує для передачі і отримання повідомлення. Якщо інструкція (інформація) збігається з їхньою основною модальністю (репрезентативною системою), вони швидко виконують завдання і добре запам’ятовують цю частину заняття. Якщо викладач переключиться з головної модальності “транслятора” на іншу, слухач змушений транслювати інформацію назад у свою модальність. Така трансляція потребує тимчасового відключення від реальності (у цей час курсант не чує пояснень викладача). Через це він не отримує інформацію у повному обсязі, що й з’ясовується під час повторення і контрольних робіт. Так, наприклад, кінестетику важко зрозуміти прочитаний у підручнику граматичний матеріал, а у візуала, навпаки, ніяких труднощів не виникає. Аудіуал добре працює, коли на занятті застосовується фонетичний підхід.

Необхідність кореляції презентації навчального матеріалу і типу тих, хто навчається, підкреслює американський викладач російської мови Бетті Лівер. Зокрема, вона зазначає, що кожному типу тих, хто навчається,

необхідна своя презентація нового матеріалу, кожна особистість вивчає його по-своєму, і внаслідок цього для неї необхідні свої типи вправ [5].

Результати спостереження та вивчення психолого-педагогічної літератури дають можливість зробити висновок: якщо в того, хто навчається, переважає візуальний канал сприйняття інформації, то, як правило, ця людина багато читає і, внаслідок цього, отримує більше уявлення про характер і структуру мови. Візуали краще сприймають новий матеріал, коли він написаний у книзі, на дошці, поданий схематично, ліпше виконують письмові завдання і контрольні роботи, ліпше пишуть переклад, ніж переказують текст усно. Вони швидше опановують правила правопису і, відповідно, менше роблять орфографічних помилок. Аудіуали ліпше сприймають тексти на слух, з більшим задоволенням слухають лекції. Тому вони ліпше пишуть перекази, надають перевагу слуханню радіо та роботі з текстами, записаними на магнітофон, а не поданими у підручнику. Із задоволенням розігрують діалоги, беруть участь у дискусіях, переказують текст у формі інтерв'ю. Вони люблять сприймати мовний матеріал з аудіо- і відеокасет. Кінестетики ліпше засвоюють іншомовний матеріал, коли можуть використати його в рольовій грі, у грі зі словами, написаними на картках. Для них неважко багаторазово написати незнайоме слово, довівши цю дію до автоматизму. Із задоволенням виходять до дошки, беручи участь у розігруванні сценки з вивченого матеріалу.

Отже, причини незадовільної динаміки у навчанні можна пояснити відсутністю у традиційній системі освіти орієнтації на розвиток репрезентативних систем як фізіологічної основи процесів сприйняття. Традиційне навчання багато в чому є механічним перенесенням викладачем негнучких стратегій навчання відповідно до методики предмета без урахування особливостей карт репрезентативних систем тих, хто навчається. Навчання відбувається шляхом випадкового нагромадження стратегій, які є найбільш відповідними фільтрам сприйняття того, хто навчається. Якщо вони в загальних рисах збігаються з репрезентативними особливостями методичної карти предмета і з фільтрами репрезентативних систем викладача, процес навчання відбувається успішно і підвищує мотивацію до навчання. Той, хто навчається, відтворює випадково знайдену ефективну поведінку без урахування контекстів мети і змісту навчання. Внаслідок цього навіть у найобдарованіших спонтанно утворюються деякі особистісні переваги щодо інформації та способів роботи з нею. Очевидно, що для підвищення ефективності навчання необхідно навчати багатосенсорно: багатосенсорне навчання сприяє ліпшому запам'ятовуванню, адже чим більше інформаційних каналів, тим ліпша пам'ять.

Оскільки курсант може надавати перевагу певній модальності, навчати його необхідно, здійснюючи вплив на всі канали сприйняття і перероблення

інформації, з урахуванням індивідуальних особливостей. Паралельно необхідно розвивати “слабкі” модальності, пропонуючи для цього спеціальні завдання. Головне завдання викладача полягає не лише в тому, щоб ті, хто навчаються, максимально легко і швидко засвоїли поданий матеріал, але й у розвитку їхніх здібностей, ознайомленні з новими стратегіями навчання. Кожен тип особистості має свої найбільш успішні для нього стратегії вивчення іноземної мови. Для кожного типу курсантів необхідно пропонувати відповідні завдання. Викладач повинен з’ясувати наявні стратегії курсантів та ознайомити їх з найбільш успішними.

Отже, використання теорії нейро-лінгвістичного програмування є досить перспективним щодо вдосконалення навчання англійській мові у вищому військовому навчальному закладі та розвитку пізнавального інтересу у курсантів.

1. *Revell J., Norman S.* In Your Hands. NLP in ELT. London, 1997.
2. *Rinvolucri M.* What is NLP? Answer one // *The Teacher Trainer*. 1997. № 2.
Бэндлер Р., Гриндер Д. Структура магии. СПб, 1996.
3. *Робинсон С.* Словарь терминов нейро-лингвистического программирования. М., 2001.
5. *Leaver B.* Teaching the Whole Class. Corwin Press, 1997
6. *Гриндер М.* Исправление школьного конвейера. Минск, 1995.

THE PROBLEM OF NEURON-LINGUISTIC PROGRAMMING IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE AT MILITARY HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Iryna Herasymchuk

*Bohdan Khmelnyts'kyi National Military Academy of the Frontier Troops
of Ukraine,
Shevchenko Str., 46, UA-29000 Khmelnyts'kyi, Ukraine*

The author discusses the possibilities of using Neuron-Linguistic Programming (NLP) in teaching foreign language at military higher educational institutions. The paper analyses the main concepts of this theory.

Key words: Neuron-Linguistic Programming, dominant sensory system, learning patterns, representation system, strategies, sub-modalities.

Стаття надійшла до редколегії 03.02.2003
Прийнята до друку 18.06.2003